

MIHUCZ Sándorné

A gyakorlati képzés a szakképzésben

Bevezető

Az iskolai rendszerű szakképzés átalakítása az 1990-es évek elejétől folyamatosan napirenden lévő téma, minden oktatáspolitikához kapcsolódó kormányzati stratégiában – a jelenlegi kormány esetében különösen hangsúlyosan – megjelenő elem. A mindenkori cél a munkaerő-piaci igényekhez rugalmasan alkalmazkodni tudó szakképzési rendszer kialakítása, ezáltal a munkanélküliség csökkentése és a gazdasági növekedés elősegítése.

A szakképzés átalakításának legfőbb indoka az volt, hogy a szakképzés jelenlegi szerkezete, tartalma, minősége nem felel meg a munkaerőpiac elvárásainak. Mivel a gazdaság gyorsan változik, a képzési rendszerek nem tudják pontosan lekövetni az ezzel együtt járó igények változását. A gazdaságnak is és a tanulóknak is az lenne az érdeke, hogy legalább megközelítően meghatározható legyen, milyen munkaerőre lesz szükség a közeljövőben, illetve a képzési szintek aránya hogyan alakuljon – lehetőleg ágazatonkénti bontásban –.

Az iskolai rendszerű szakképzésben a közismereti tantárgyak mellett a szakképzési kerettantervek, valamint az OKJ-ban szereplő szakképzések esetén a szakmai és vizsgakövetelmények alapján szakmai elméleti és gyakorlati képzés keretében történik a szakmai ismeretek elsajátítása. Az elméleti képzés az iskolában zajlik, a gyakorlati képzés megszervezésére viszont több lehetőség is van: a szakképző iskola tanműhelyében vagy gyakorlati képzés folytatására jogosult által fenntartott és működtetett gyakorlati képzőhelyen, ahol a gyakorlati követelményekre való felkészítés jogszabályban előírt feltételei biztosítottak. A gyakorlati képzés két részből áll, egyrészt a szorgalmi időszakban teljesítendő gyakorlati képzésből, másrészt a szorgalmi időszakon kívüli összefüggő szakmai gyakorlati képzésből. Gyakorlati képzést megszervezése tanulószerveződés vagy együttműködési megállapodás keretében történhet.

2014 decemberében elfogadta a kormány az új szakképzési stratégiát, melynek részeként megalakult a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési hivatal. Dr. Odobina László, a Nemzetgazdasági Minisztérium szakképzésért és felnőttképzésért felelős helyettes államtitkára 2014. december 19-én nyilatkozott az új Hivatal szakképzéssel kapcsolatos céljairól, miszerint a duális képzés keretein belül képezzék a szakképző iskolák a tanulókat a választott szakmára. Az eddigi tapasztalatok szerint a szakmát alaposabban, gyakorlatorientáltabban megtanulják a diákok, mintha iskolai tanműhelyben szereztek volna ismereteiket. Jobb a tanulónak és a gyakorlati képzést végző cégnek is ez, mert a maga képezte diákkal kapcsolatban sem időt, sem energiát nem kell fordítani arra, hogy kiképezze a saját munkavállalói környezetére, mind a diák, mind a cég tudhatja, mire számíthat. Terveik szerint 2018-ig 50 ezerről 70 ezerre kell növelni a duális képzésben résztvevő tanulók számát és a jelenlegi 7-8 ezer helyett 20 ezer vállalkozást bevonni a szakképzésbe. A gazdálkodó szervezeteknek egyelőre nagyon kis százaléka vesz részt a duális szakképzésben. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamarával karöltve azon dolgoznak a minisztérium szakemberei, hogy minél több diák jöjjön be a duális szakképzésbe, illetve minél több cégnél legyen lehetőség erre. Továbbá cél az is, hogy növekedjen a szakképzés presztízse.¹

Hogy pontosan mit értünk duális képzés alatt, Király Andrea, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara szakembere a következő képen fogalmazza meg: „A duális képzés alatt olyan képzési formát értünk, melynek keretében az elméleti képzés szakiskolákban, a gyakorlati képzés pedig

¹http://tv2.hu/musoraink/tenyek/165441_tenyek_este_teljes_adas_2014.12.19._pentek.html

gazdálkodónál (üzemekben, vállalatoknál) történik. A duális képzés előnye a tanuló számára, hogy közvetlen kapcsolatot alakul ki a tanuló és a munkaerő-piac között és valós munkakörnyezetben sajátíthatja el a szakma alapjait. A gazdálkodó számára is előnyt jelent a duális képzés, hiszen lehetősége van közvetlenül a tanulói közül biztosítani a szakmai utánpótlását.”²

A szakképzés területén végbemenő átalakulás során az egyik fő törekvés az, hogy egyre jobban szinkronba kerüljön a gazdaság és a szakképzés. A gazdaság és a szakképzés közötti közvetítő szerepét a gazdasági kamarák töltik be. A Magyar Kormány és a MKIK között 2010 novemberében keret-megállapodás megkötésére került sor, aminek a fő célja a gazdasági kamarák szakképzés területén folytatott tevékenységének megerősítése volt. A megállapodás 125 szakma gondozását helyezte kamarai hatáskörbe, ami a szakiskolában tanuló diákok 70%-át jelentette.³

2015. július 1-jén lépett hatályba a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény kamarai garanciavállalással kapcsolatos módosítása, melynek az a célja, hogy elsősorban gazdálkodó szervezeteknél folyják a gyakorlati képzés, ezáltal tovább bővüljön a duális képzési lehetőség. Ezt úgy kívánják biztosítani, hogy a szakiskolában csak akkor folyhat a gyakorlati képzés, ha a tanulókat a gazdasági kamara nem tudja gazdálkodónál, tanulószervezettel elhelyezni.

Az alábbiakban a szakképzési rendszer egy szeletére, a gyakorlati képzésre vonatkozó vizsgálat tapasztalatait mutatom be. A feldolgozott témát azért tartom napjaink egyik legfontosabb kérdésének, mert a szakképzés nem csak egy oktatáspolitikai, hanem foglalkoztatáspolitikai, gazdaságpolitikai és társadalompolitikai kérdés is.

A vizsgálati módszer

A gyakorlati képzés aktuális állapotának vizsgálatakor egyrészt a gyakorlati képzés gazdálkodó szervezetnél vagy tanműhelyben történő megvalósulásának különbségeire szerettem volna rámutatni a tanuló, a képző intézmények, a külső gyakorlóhelyet biztosító gazdálkodó szervezetek, illetve a kamara szakembereinek véleménye alapján. Másrészt vizsgáltam, hogy van-e összefüggés a tanuló szakmai elköteleződése, motiváltsága és a külső gyakorlati helyen szerzett tapasztalatok között. Továbbá kérdeztem a tanulókat a munkavégzésre vonatkozó motivációikról, illetve a munka hasznosságáról, jövőbeli elhelyezkedési esélyeikre gyakorolt hatásáról alkotott véleményükről.

Az első hipotézisemben feltételeztem, hogy az érettségire épülő szakképzés esetében a külső gyakorlati helyen végzett gyakorlatot, míg a 9-11. (12.) évfolyamon a tanműhelyben végzett gyakorlatot tartják eredményesebbnek (a gyakorlati vizsgára, illetve a munkavállalásra való felkészítésben) a megkérdezettek.

A második hipotézis szerint, ha a tanuló a külső gyakorlóhelyen konkrétan szabályozott, tervezett feladatokat kap, azaz úgy érzi, odafigyelnek a szakmai fejlődésére, és a gyakorlat hozzájárul egyéb képességeinek a fejlődéséhez is, akkor motiváltabb lesz az elméleti tárgyak tanulásában is, illetve nagyobb eséllyel helyezkedik el a tanult szakmában.

A harmadik hipotézisben pedig azt állítottam, hogy a tanulókat a gyakorlóhely kiválasztásánál, illetve a gyakorlati képzés alatti munkavégzés során motiválja a szakmai fejlődés lehetősége, keresik a szakmaszerzés utáni potenciális álláslehetőséget.

²Király Andrea: Duális képzés, tanulószerveződés, tanulmányi ösztöndíj

<http://www.hbkik.hu/hu/szakkepzes-mesterkepzes/dualis-kepzes-tanuloszerzodes-tanulmanyi-osztondij-10710>. Letöltés ideje: 2014. december 12.

³Losonczi Livia: Bővülnek a kamara feladatai, *Üzleti7*, az MKIK gazdasági lapja, Szakképzési különszám, 2010.november

A vizsgálatot 2014. december és 2015. február között végeztem el, 6 szakképző iskola tanárainak és tanulóinak bevonásával. A képző intézmények kiválasztásánál törekedtem arra, hogy legyen állami és egyházi fenntartású intézmény, illetve lehetőleg minél többféle szakma képviseltesse magát, így összesen 13 szakmacsoportot vontam be a vizsgálatba. Törekedtem arra, hogy minden képzési szint megjelenjen, így szakiskolai, szakközépiskolai és érettségire épülő szakképzési tanulókkal is töltöttem ki kérdőívet.

Külön az oktatók és külön a tanulók számára összeállított kérdések a vizsgált téma több szemszögből való elemzését tették lehetővé. A kérdőívek egyrészt szelektív és kombinatív többkimenetelű, zárt végű kérdéseket tartalmaztak, másrészt a tanulói kérdőívben volt egy 9 elemet tartalmazó fontossági állításlista a gyakorlólhely kiválasztásának szempontjaira vonatkozóan és egy 12 állítást megfogalmazó egyetértési állításlista a gyakorlólhelyekkel kapcsolatban. A pedagógus kérdőíven ugyanezzel a módszerrel, 11 állítást megfogalmazva, külön a 9-11/12. és külön a szakképzési évfolyamokra vonatkoztatva kérdeztem az oktatókat a gyakorlólhelyekről. A tanulókat egy szemantikus differenciál skála segítségével kérdeztem arról, hogy egyes egyéb, nem speciálisan szakmai képességek fejlődéséhez hozzájárul-e a szakmai gyakorlat. Végül két alternatív zárt kérdés zárta mindkét kérdőívet, melyek arra kérdeztek rá, hogy mennyire elegendő a gyakorlati képzés időtartama az elméleti tudás kipróbálására, illetve új tapasztalatok szerzésére?

A külső szakmai gyakorlólhelyeket biztosító gazdálkodószervezetek szakképzéssel foglalkozó vezetőivel vagy munkatársaival strukturált interjút készítettem. Néhány célzott kérdéssel a vizsgálat szempontjából fontos véleményeket mérhettem így fel.

A vizsgálat és az eredmények elemzése

A gyakorlati hely kiválasztása:

A külső gyakorlati helyen történő gyakorlati oktatás megszervezése nagyon fontos kérdés a szakképző intézetek életében. Próbáljuk adaptálni a duális szakképzési rendszer modelljét a német és osztrák példa alapján, azonban Németországban már úgy jelentkezik adott szakmára a tanuló, hogy megvan a gyakorlati képző helye. Magyarországon viszont a rendszerváltás után megszűnt klasszikus nagyvállalatok helyébe lépett kis és középvállalatok egyelőre nem látják még a duális képzésben rejlő lehetőségeket. Az állami szabályozás az új szakképzési törvény és a szakképzés hozzájárulásáról szóló törvény megalkotásával azt célozza meg, hogy minél inkább bevonják a gazdálkodó szervezeteket a gyakorlati képzésbe, ezáltal a tanulók életszerű körülmények között, adott szakma technikai-technológiai fejlődését naprakészen követve sajátíthatják el a szakma fortélyait.

A kérdőívet kitöltő tanulók 80 százaléka részesül külső gyakorlati helyen oktatásban. Ez jóval fölülte van a jelenlegi országos átlagnak. Az esetek közel kétharmadában az iskola szervezte a tanulók külső szakmai gyakorlati helyét, egyharmaduk maga vagy szülei segítségével keresett gyakorlati helyet és elenyésző azoknak a száma, akiknek gazdálkodó szervezet ajánlott gyakorlati lehetőséget (4 fő, 3%).

A felmérés során arra is kíváncsi voltam, hogy a gyakorlólhely kiválasztásánál mit tartanak fontosnak a tanulók. A kérdőív szerkesztésekor igyekeztem a diákok szemszögeiből lényegesnek gondolt szempontokat összeállítani. Egy kilenc elemet tartalmazó fontossági állításlista segítségével végeztem el a mérést. A 1. számú ábra azt szemlélteti, hogy a megadott kilenc szempontot mennyire értékelték fontosnak a tanulók.

A gyakorlati hely kiválasztásakor a tanulók több, mint 80 százaléka nagyon fontosnak gondolja, hogy kapjon lehetőséget az elméleti tudásának a gyakorlatban való kipróbálására (85%), a gyakorlaton a szakmájába illő feladatokat kapjon (91%), és legyen módja tapasztalatok szerzésére (98%).

1. sz. ábra

(Forrás: saját szerkesztés)

Megvizsgáltam ezeket az elemeket korcsoportonként is és mindhárom állításnál megfigyelhető volt, hogy a 9-12. évfolyamosok kevésbé tartják ezeket fontosnak, mint a szakképzősök, akiknek közel 100 százaléka nagyon fontosnak érzi ezeket a szempontokat. Egyik korcsoportban sem volt olyan diák, aki egyáltalán nem tartja lényegesnek a fenti három elemet.

A tanulók 61,5 százaléka tartja nagyon fontosnak, hogy a gyakorlólhelyen képességeinek megfelelő feladatot kapjon, 69,6 százaléka reméli, hogy ott találja meg jövőbeli munkahelyét, illetve 72,7 százalékuknak fontos, hogy kapcsolatokat építsenek ki a gyakorlati helyükön, míg összesen csak 3,7 százalék nem tartja ezt egyáltalán fontosnak. Korcsoportonként vizsgálva a válaszokat a jövőbeli munkahelyre és a kapcsolatok építésére vonatkozó kérdés értékelésében nem tér el jelentősen a két csoport ítélete, bár mindkét esetben a szakképzősök közül néhány százalékkal többen gondolják ezeket a tényezőket fontosnak, mint a 9-12. évfolyamra járók. Érdeemes kiemelni, hogy a szakképzősök között senki nem gondolta úgy, hogy a kapcsolatok építése egyáltalán nem fontos, míg a munkaerőpiacon való megjelenéstől még távolabb lévő alsóbb évesek 10,3 százalékát még nem motiválja ez a szempont.

Azt, hogy a gyakorlat alatt a képességeinek megfelelő feladatot kapjon a tanuló a idősebbek 68,6 százaléka tartja nagyon fontosnak, míg a fiatalabbaknak csak a 49,2 százaléka. Egyáltalán nem fontos viszont ez az elem a tanulók 6,2 százalékának, az előbbiekkal összehangban itt is a szakképzősök kisebb arányban (3,9%), míg a 9-12. évfolyamosok nagyobb arányban (10,2%) jelennek meg.

Mindösszesen csak a tanulók 42 százalékának fontos az, hogy fizetést kapjon a gyakorlatért, 14,2 százalékát pedig egyáltalán nem motiválja. Az érettségire épülő szakképzésben résztvevő tanulók között lényegesen kevesebben vannak, akiket nem érdekel a fizetés, ami talán azzal magyarázható, hogy jobban beleláthatnak a családi költségvetésbe, jobban igénylik hogy egy bizonyos összeg felett maguk rendelkezhesse.

Szintén nem tartják túl lényeges szempontnak a tanulók a gyakorlólhely közelségét a lakóhelyhez. Egy megfelelő képző vállalatért hajlandóak az utazást is vállalni. A tanulók fele tartja fontosnak ezt a szempontot. Az, hogy a fiatalabb korosztály 60,3 százaléka, míg az idősebbek 47,6 százaléka jelölte ezt a szempontot nagyon fontosnak azt bizonyítja, hogy a fiatalabbaknak még problémásabb az utazással járó terhek viselése. A diákok 12,4 százalékának viszont egyáltalán nem mérvadó ez a szempont.

A gyakorlólhely kiválasztásakor legkevésbé a vállalat presztízse, hírneve számít a tanulóknak. Ezt a szempontot a válaszadók 29,6 százaléka gondolta fontosnak, míg 54,9 százalékuknak közömbös a kérdés, 15,4 százalékuknak pedig egyáltalán nem számít, hogy magas presztízsű vállalatnál gyakorolhasson és ebben a pontban nincs értékelhető eltérés a két korcsoport ítéletében.

Összességében tehát elmondhatom, hogy a gyakorlati képzőhely megválasztásánál a tanulók felelősségteljes gondolkodásával szembesültem. Míg a legfontosabbnak azokat a szempontokat ítélték meg amelyek a szakmai fejlődésüket, előmenetelüket, jövőbeli elhelyezkedési esélyeiket segítik elő, addig a legkevésbé azokat preferálták amelyek a személyes kényelmüket, illetve szorosan nem a szakmatanuláshoz kapcsolódó érdeküket szolgálják.

A gyakorlati hely megítélése:

A tanulói kérdőív tartalmazott egy 12 állítást megfogalmazó egyetértési állításlistát a gyakorlólhelyekkel kapcsolatban. Három lehetősége volt a válaszadónak, inkább egyetértett, vagy inkább nem értett egyet az állítással, illetve ha nem tudott dönteni, akkor a „bizonytalan vagyok” választ jelölhette be.

A tanulók összességét tekintve a választott szakmájában szeretne elhelyezkedni a tanulók 69,1 százaléka, mert érdekli amit tanul, míg 14,4 százalékuk csak azért tanulja az adott szakmát, mert már nem akarja félbehagyni. A kérdéskörre vonatkozóan a tanulók elég határozott elképzeléssel rendelkeznek, viszonylag alacsony a bizonytalanok aránya (24,1 és 18,8 százalék). Sajnos az országos statisztikai adatok nem támasztják alá ezt a kedvező képet, a valóságban sokkal rosszabb arányban vannak jelen a munkaerőpiacon a frissen szakmai végzettséget szerzők. A szakmai végzettség megszerzése után a munkanélkülieket, a továbbtanulókat és a foglalkoztatottakat egyaránt figyelembe véve a szakképzettek 60-70%-a nem a tanult szakmájában dolgozik vagy egyáltalán nem dolgozik.

A szakmai gyakorlatukat részben vagy teljes egészében külső képzőhelyen teljesítők körében megvizsgáltam, hogy hányan szeretnének a szakmájukban elhelyezkedni, azon belül is hányan vennék szívesen, ha a jelenlegi gyakorlati helyük foglalkoztatná a szakmai vizsga letétele után.

A szakmai gyakorlatot gazdálkodó szervezetnél végző tanulók 76 százaléka a választott szakmájában szeretne elhelyezkedni, 24 százaléka pedig nem, vagy még bizonytalan a döntésében. Teljesen egyforma (50-50 százalék) azoknak az aránya, akik a jelenlegi gyakorlólhelyüket preferálnák a szakképzetség megszerzése után, illetve akik inkább másik szervezetet választanának. Jelentős azonban a különbség annak megítélésében, hogy a külső gyakorlati helyen kellő gondossággal figyeltek-e szakmai fejlődésükre. A gyakorlati helyüket jövőbeli munkahelyként is elfogadók 63,3 százaléka érzi úgy, hogy odafigyeltek rá, míg 36,7 százaléka szerint nem. Az inkább másik munkahelyet keresőknél éppen fordított ez az arány, csak 36,7 százalék érezte a kellő odafigyelést, 63,3 százalék nem. Érdekes viszont az az összefüggés, hogy azoknak, aki egyáltalán nem szeretnének a szakmájukban maradni vagy még bizonytalanok, 43,8

százaléka érzi úgy, hogy megkapta a kellő odafigyelést, 56,2 százalék nem. Az utóbbi kategóriából kivéve a bizonytalanokat, azoknak aki egyáltalán nem szeretnének a szakmájukban elhelyezkedni fele állítja, hogy figyeltek a szakmai fejlődésére, illetve fele azt érezte, hogy nem.

Megállapítható tehát, hogy azok a tanulók, akik elkötelezettek a szakmájuk iránt, érzékenyebbek arra, hogy a gyakorlati oktatáson rájuk figyeljenek, segítsék a szakmai fogások elsajátításában. A rosszul szakmát választók esetében pedig valószínűsíthető, hogy a gyakorlaton szerzett tapasztalatokon túl más tényezők is közrejátszhatnak a pálya elhagyásában.

Az összesített adatok után nézzük képzési formánként is a fentieket. A szakközépiskolások között sokkal kedvezőtlenebb a helyzet, a tanulóknak csak 41 százalékuk szeretne a választott szakmájában dolgozni. A pályán maradóknak csupán 28,6 százalékuk választaná első munkahelynek a jelenlegi gyakorlati helyét, a többiek (71,4 százalék) inkább máshol próbálnának szerencsét. Elszomorító, hogy a maradék 59 százalék nagy valószínűséggel pályaelhagyó lesz. Magyarázható ez azzal is, hogy az érettségit adó szakközépiskola befejezése után még sokan mennek a felsőoktatásba, és nem feltétlenül a szakmacsoportnak megfelelő szakirányban, illetve mivel jelenleg semmiféle szakképzettséget nem ad a szakközépiskolai bizonyítvány, így könnyebben van lehetőség más szakmacsoportokban OKJ-s végzettséget szerezni.

A válaszadó szakiskolások körében sokkal kisebb lemorzsolódás várható, hiszen 92 százalékuk a szakmájában szeretne elhelyezkedni, ezek 58 százalékuk elsősorban jelenlegi gyakorlati helyét képzeli el leendő munkahelyének. Elenyésző (8 százalék) azoknak a száma, akik szakmát váltanának. A mérés eredménye sajnos messze áll a valóságtól, ha az országos statisztikai adatokkal összehasonlítjuk feltételezhető, hogy a mintában erősen túlerepresentált a szakmájuk iránt elkötelezett szakmunkások száma.

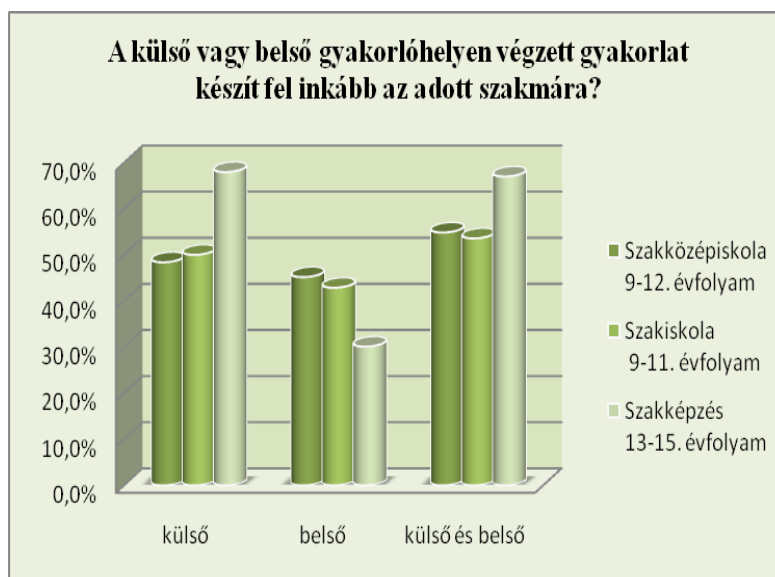
Az érettségire épülő szakképzésben 79 százaléknál a pályán szándékozni maradók aránya és körülbelül fele-fele arányban maradnának a jelenlegi gyakorlati helyükön, illetve keresnének másik gazdálkodót. Azok közül, akik a képzőintézménynél maradnának munkavállalóként 57,5 százalékuk érezte úgy, hogy a külső gyakorlatok alkalmával odafigyeltek a szakmai fejlődésére. Azok közül, akik a gyakorló helytől eltérő munkáltatót szeretnének a végzés után, 64 százalékban úgy érzik, hogy nem figyeltek kellő gondossággal a szakmai fejlődésére. Az átlaghoz képest tehát a felnőtt korú tanulók kevésbé érzékenyek a személyes odafigyelésre.

A tanulók kb. 61 százalékának véleménye szerint a részben vagy egészében külső gyakorlati helyen végzett gyakorlat készíti fel őket jobban az adott szakmára. A válaszadók 34,6 százaléka gondolja úgy, hogy ez a belső (tanműhelyben) végzett szakmai gyakorlatról mondható el inkább. Mindhárom korosztályban megfigyelhető, hogy a külső valamint a külső és belső gyakorlati helyen végzett gyakorlat felkészítésben betöltött szerepét illetően szinte alig van különbség a válaszok gyakorisága között. Ebből arra következtettek, hogy a tanulók számára az a lényeges az állítás szempontjából, hogy legyen külső gyakorlat.

Arányaiban az érettségire épülő szakképzésben résztvevő tanulók tartják fontosabbnak a külső gyakorlati helyen való szakmatanulást, a válaszadók 68 százaléka gondolja így.

A szakiskolások és a szakközépiskolások véleménye nagyjából megegyező, kb. 50 százalékuk tartja a külső gyakorlatot, 50 százalékuk a belső gyakorlatot elsődlegesnek a szakmai felkészítésben. A korosztályok véleménye közötti különbséget jól szemlélteti az 2. számú ábra. A szakmai vizsga, illetve a szakközépiskolai érettségi vizsga után a munkaerő-piaci elhelyezkedés esélyeit egyértelműen a külső gyakorlati helyen végzett szakmai felkészülés segíti elő, hiszen a vizsgálatba bevont tanulók 73,5 százaléka értett egyet az állítással.

2. számú ábra

(Forrás: saját szerkesztés)

Az összesített adatokhoz hasonlóan a szakiskolai tanulók és a szakképzősök között is magas azoknak az aránya, akik egyértelműen a külső gyakorlati képzőhelyen végzett szakmai gyakorlat elhelyezkedési esélyeket növelő hatását tartják erősebbnek a szakiskolások 71,4 százaléka, a szakképzősök 80,6 százaléka gondolja így. A szakközépiskolai tanulók esetében ez az arány 51,6 százalék.

Csak a tanulók kb. negyede gondolta úgy, hogy a tanműhelyben végzett szakmai gyakorlat növeli a majdani elhelyezkedési esélyeit és ez a vizsgált csoportok szerinti bontásban sem mutat jelentős eltérést.

A szakmai gyakorlat tanulók szemszögéből történő értékelésekor lényegesnek tartottam vizsgálni azt is, hogy a tanulóknak a gyakorlaton a számukra kijelölt feladatokkal, azaz a velük végeztetett munkával kapcsolatban milyen tapasztalatai vannak. A diákok 45,7 százaléka úgy érzi, hogy nem csak olyan feladatokat végeztetnek vele, ami szorosan a szakmai fejlődését szolgálja, 33,3 százalékuk viszont nem érezt egyet ezzel az állítással. A megkérdezettek 24,7 százaléka viszont kifejezetten úgy érzi, hogy „ingyen munkaerőnek” tekintik a gyakorlati helyen, míg a 45,7 százalékuk elutasítja ezt az állítást. A gyakorlati munkáért fizetett juttatást a tanulók kb. egyharmada tekinti megfelelőnek, kb. egyharmada bizonytalan a döntésében. Csak a tanulók 30,2 százaléka gondolja azt, hogy a juttatás nem megfelelő. Ez az állítás összhangban van a gyakorlati hely kiválasztásának motiváló tényezői között vizsgált anyagi vonzatú tényezővel, ott is a tanulók 23 százaléka nem tartotta fontosnak a fizetést.

A pedagógus kérdőíven külön a 9-11/12., illetve külön a szakképzési évfolyamra vonatkoztatva tettem fel kérdéseket, mivel véleményem szerint jelentős különbség van a 14-18 éves korosztály és a 19-21 éves korosztály szakmai felkészítésének módszertanában, a tanulók elköteleződésében, munkához való hozzáállásában. Azt feltételeztem, hogy a fiatalabbakat a tanműhelyi körülmények között, az idősebbeket pedig valós munkahelyi körülmények között lehet hatékonyabban felkészíteni a szakma gyakorlati részére.

Abban a szakközépiskolában, ahol tanítok nincsen szakiskolai képzés, a közgazdasági szakközépiskolai tanulóinknak pedig a gyakorlati tantárgyaik hagyományos elméletigényes tantermi gyakorlatok (pl.: statisztika gyakorlat, pénzügy gyakorlat, számvitel gyakorlat...), ahol az elméleti órákon tanultak gyakorlása általában számítási, könyvelési, gépírási feladatok formájában történik. Az új kerettantervek bevezetése előtt a tanterv javaslatok szakmai vitára bocsátásakor, illetve a szakmai fórumokon többször elhangzott konkrétan a közgazdaság ágazattal kapcsolatban, hogy azok a gazdálkodó szervezetek vagy költségvetési szervezetek, amelyek külső gyakorlati helyet tudnának biztosítani tanulóinknak – könyvelő irodák, bankok, polgármesteri

hivatalok... – olyan felelősségteljes munkát végeznek, amelyek nagyfokú odafigyelést, precizitást igényelnek, személyes adatokkal dolgoznak, így nem tudnak 15-17 éves gyerekeket befogadni szakmai gyakorlat céljából. Így számukra összefüggő szakmai gyakorlatot sem ír elő a kerettanterv.

Az intézményünkben oktatott másik szakma az egészségügyi ágazatba tartozik. Ebben a tanévben indult először 9. évfolyamon szakközépiskolai osztály, 13-15. évfolyamon viszont évtizedek óta folytatunk szakképzést. A kerettanterv a 9. évfolyamon előír 70 óra összefüggő szakmai gyakorlatot, csecsemőápolás gyakorlat címmel. A tantervi javaslat az, hogy a tanulók bölcsődébe, csecsemőotthonban töltsék el ezt a két hetet. A 13. évfolyamon 160 óra, azaz 4 hét összefüggő szakmai gyakorlatot ír elő a szakmai és vizsgakövetelmény. A szakmai gyakorlatok szervezésének tapasztalatai alapján elmondhatom, hogy míg az érettségire épülő szakképzésben tanuló gyakorló ápolóinkat szívesen látják és várják a helyi kórházban és szakrendelőben, addig a helyi bölcsőde teljesen elzárkózott a 15 évesek fogadásától. Indokaik között szerepelt többek között az egészségügyi kockázat, illetve a kicsi gyermekek nyugalmanak megzavarása. Így számukra a jól felszerelt iskolai demonstrációs termünkben tudjuk megszervezni a nyári gyakorlatot és egy-egy egészségügyi, illetve kisgyermekkel foglalkozó intézmény rövid meglátogatásával biztosítjuk számukra, hogy a valós körülményeket is megismerhessék.

Ezen tapasztalataim alapján feltételezem az első hipotézisben foglaltakat, és ennek igazolására kérdeztem meg a szakmai gyakorlati oktatásban résztvevő pedagógusokat, hogy a külső gyakorlólhelyen (gazdálkodó szervezetnél, költségvetési szervnél), a belső gyakorlólhelyen vagy a párhuzamosan mindkét helyen végzett szakmai gyakorlat készít-e fel inkább az adott szakmára, illetve melyik gyakorlólhely típus növeli az elhelyezkedés esélyét.

A 37 pedagógus válasza csak részben támasztotta alá a feltételezésemet. A 9-11. évfolyamon a pedagógusok 35 százaléka inkább egyetértett azzal az állítással, hogy a belső gyakorlólhely készít fel inkább a szakmára, és a pontosan ugyanennyien gondolták azt, hogy ez a külső gyakorlólhelyre igaz, azaz nem igazolódott be az a feltételezés, hogy a fiatalabbak esetében a tanműhelyi felkészítés az eredményesebb. Árnyaltabb képet kapunk, ha az egyes szakmacsoportok szerint is megnézzük a válaszokat. Jellemzően az ipari, kereskedelmi és szolgáltató szakmák esetében preferálták a külső gyakorlati helyet, míg az egészségügy, közgazdaság és ügyvitel ágazatban az iskolait.

Az érettségire épülő szakképzés esetében viszont egyértelműen a külső gyakorlólhelyen végzett gyakorlatot tartják célravezetőnek a szakmai felkészítésben a tanárok, háromnegyedük ezt választotta. A legtöbben viszont azzal az állítással értettek egyet, hogy a külső és belső gyakorlólhelyen párhuzamosan végzett szakmai gyakorlat készít fel legjobban a szakmára. A 9-11/12. évfolyam esetén a válaszadók 78 százaléka, a 13-15. évfolyam esetén 73 százaléka tartja a legjobbnak ezt a megoldást.

3. számú ábra

Forrás: saját szerkesztés

Mindkét gyakorlati hely formának megvan a maga funkciója adott szakma gyakorlatának elsajátításában. A belső gyakorlaton szisztematikusan, logikailag rendezett formában a szakmai és vizsgakövetelményekben meghatározott kompetenciák mentén, szakmailag és pedagógiailag felkészült mérnöktanárok, egészségtanárok, közgazdásztanárok tanárok, szakoktatók készítik fel a tanulókat a szakmai ismeretekre. A gazdálkodó szervezeteknél végzett munka során pedig megismerhetik a termelés, szolgáltatás nyújtás valós menetét, olyan egyéb szakmai kompetenciákat sajátíthatnak el, ami tanműhelyi körülmények között nem lehetséges, illetve a legújabb technológiákkal ismerkedhetnek meg. A munkaerő-piaci elhelyezkedés szempontjából egyértelműen a külső gyakorlóhelyen végzett munka esélynövelő hatását emelték ki a megkérdezett pedagógusok. a 9-11/12. évfolyam esetén a válaszadók 65 százaléka, míg az érettségire épülő szakképzés esetén 86 százaléka inkább ezzel értett egyet. Összességében tehát leszögezhetjük, hogy a szakmai képzésben részt vevő pedagógusok mind a külső, mind a belső gyakorlati helyen végzett szakmai gyakorlatot fontosnak tartják, de a munkaerőpiaci beválást inkább a külső gyakorlat segíti elő.

A szakmai gyakorlat hatása az egyéb képességek fejlődésére:

Végezetül a vizsgálat kiterjedt arra is, hogy a szakmai gyakorlat hozzájárul-e egyéb olyan képességek fejlődéséhez, amelyek fontosak lehetnek a szakmai kompetenciák mellett a munkaerő-piaci beválás szempontjából. Egy kilenc képességet felsoroló szemantikus differenciál skálát használtam a vizsgálatához, az összesített tanulói válaszokat az alábbiakban foglalom össze:

A leginkább a tanulók feladattudatossága és az alkalmazkodó képessége fejlődött a gyakorlat ideje alatt, de a szorgalom és a pontosság is 60 százalékos feletti értéket kapott. A csapatmunka, a problémamegoldó képesség és a kommunikációs képesség a tanulók 50 százaléknál javult saját véleményük alapján. Legkevesbé a szakmai elméleti tárgyak tanulását segítette a gyakorlati képzés, a jobb megértést 46,3 százalékos, a motiváltabb tanulást 40 százalékos tudta be a gyakorlaton szerzett tapasztalatoknak.

1. számú táblázat: A szakmai gyakorlat hozzájárult-e az alábbi képességeid fejlődéséhez?

A szakmai gyakorlat hozzájárult-e az alábbi képességeid fejlődéséhez?	Hozzájárult?		
	inkább nem	talán	inkább igen
csapatmunka	11,9%	36,5%	51,6%
kommunikációs képesség	10,0%	36,9%	53,1%
feladattudatosság	10,0%	23,1%	66,9%
problémamegoldó képesség	14,4%	30,0%	55,6%
alkalmazkodó képesség	9,4%	25,8%	64,8%
szorgalom	15,0%	23,8%	61,3%
pontosság	10,6%	29,4%	60,0%
elméleti szakmai tantárgyak jobb megértése	16,9%	36,9%	46,3%
elméleti szakmai tantárgyak motiváltabb tanulása	18,1%	41,9%	40,0%

(Forrás: saját gyűjtés)

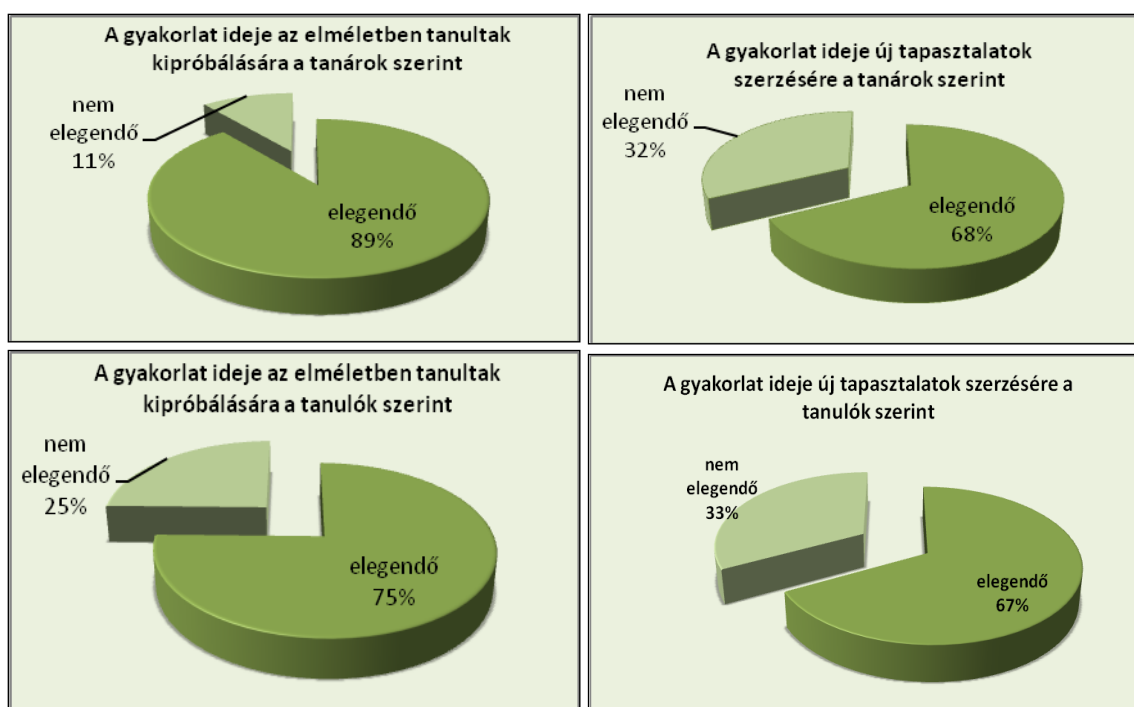
A szakmai gyakorlat időtartamának és tartalmának megítélése:

A tanulói és a tanári kérdőívet is két alternatív zárt kérdés zárta, amelyek arra kérdeztek rá, hogy mennyire elegendő a gyakorlati képzés időtartama az elméleti tudás kipróbálására, illetve új tapasztalatok szerzésére? A tanulók 75,3 százaléka úgy tartja, hogy a szakmai gyakorlat időtartama elegendő az elméleti tudás kipróbálására. A szakmai gyakorlati órák magasabb arányával magyarázható, hogy a szakiskolai tanulók 82,1 százaléka, a szakképzősök 77,7 százaléka véli elegendőnek a gyakorlatra fordított időt, míg a szakközépiskolai tantervekben jóval alacsonyabb gyakorlati képzési arány jelenik meg a szakközépiskolások 61,3 százalékos megelégedettségében.

Az új tapasztalatok szerzésére már kevésbé tartják elegendőnek az időt, az összes válaszadó arányában 67,3 százalék. Képzési formák szerint itt sokkal nagyobb az eltérés, a szakiskolai tanulónak csak a 35,7 százalék elégedett a gyakorlati idő tartamával ebből a szempontból, míg a szakképzősöknek 71,8 százaléka, a szakközépiskolásoknak a 80,6 százaléka. Összességében azt gondolom a válaszok alapján, hogy a tanulók elegendőnek tartják a gyakorlatra fordított időt, és véleményem szerint ez a megelégedettség a gyakorlati oktatás hatékonyabb, szakszerűbb szervezésével, nem pedig a gyakorlati órák számának további növelésével fokozható.

A tanulókhoz képest a pedagógusok nagyobb mértékben, 89 százalékból gondolják úgy, hogy az elmélet kipróbálására elég a gyakorlati idő. Az új tapasztalatok szerzésére pedig – a tanulókhoz hasonlóan – a tanárok 68 százaléka tartja elegendőnek a gyakorlat idejét.

4. számú ábra

(Forrás: saját szerkesztés)

Gyakorlati képzés a gyakorlóhelyek szemszögéből:

A duális szakképzésben résztvevő tanulók arányainak növelése meghatározó része az új szakképzési koncepciónak, de egyelőre a gazdálkodó szervezetek, költségvetési szervek ma még kevésbé érdekeltek a tanulók foglalkoztatásában, illetve inkább csak a nehézségeit látják a programnak, kevésbé a benne rejlő lehetőségeket. Ennek egyik oka a tájékoztatatlanság, az információk hiánya. Ma még kevés olyan gyakorlati helyet találunk, ahol felismerték a szakképzős tanulók gyakorlati képzésében rejlő humánpolitikai lehetőségeket. Ahol ez jól működik, ott jellemzően azzal indokolták a tanulók foglalkoztatását, hogy a munkaerőpiaci elégtelenségek kiküszöbölésére jó befektetés, hogy a cég magának neveli ki a jövőbeli munkaerőt. A megkérdezett szervezetek között volt ahol csak az utóbbi években, a duális szakképzés bevezetése okán valamelyik képző intézmény megkeresésére vállalták a tanulók gyakorlati oktatását, volt, ahol már évtizedek óta fogadnak tanulókat.

A tanulók elméleti felkészültsége és motiváltsága között szoros összefüggést vélnek felfedezni a gyakorlati helyeken is, többen elmondták, hogy azok a tanulók, akik érdeklődést mutatnak az adott szakma iránt sokkal aktívabban vesznek részt a munkafolyamatokban, többet kérdeznek, pontosabb és megbízhatóbb munkát végeznek. Van ahol közvetlen visszajelzést is kaphatnak a tanulók a munkájukról, jellemzően a szolgáltatás vagy az egészségügy területén. Például egy elégedett vendég köszönete, dicsérete az étteremben mindenképpen motiváló a felszolgáló tanuló számára. Az ápolók, gyakorló ápolók a különböző kórházi osztályokon a szakoktatók irányításával maguk végzik a súlyos és kevésbé súlyos betegek ellátását. Megtapasztalhatják, hogy a türelmes, empátikus hozzáállással kivívhatják a betegek háláját. Az interjúk közben megfigyeltem, hogy ott voltak elégedettebbek a munkáltatók, ahol maguk is a hasznát látták a tanulók foglalkoztatásának. Ezt főleg az érettségire épülő szakképzésben résztvevő tanulók esetében foglalmazták meg.

Összegzés

A szakképzésben eltöltött 15 év és jelen vizsgálat alatt szerzett tapasztalataim igazolják, hogy a duális szakképzés kiterjesztése során nagy hangsúlyt kell fektetni a megfelelő külső gyakorlóhelyek bevonására, illetve a megfelelő szakemberek, szakoktatók kiválasztására. A tanulókat – a vizsgálat alapján – a külső gyakorlóhelyen szerzett munkahelyi tapasztalatok jelentősen befolyásolják a pályán maradás, illetve a szakmájuk iránti elköteleződés szempontjából. Ha megtapasztalják, hogy értékes, teremtő munkát végezhetnek, hogy a környezetük (egyelőre a tanáraik, szakoktatóik, később a társadalom, a piac) megbecsüli a teljesítményüket, talán kisebb lesz a lemorzsolódás, nagyobb az ösztönzés a használható szakmai tudás megszerzésére.

A gyakorlati képzés aktuális állapotának vizsgálatakor egyrészt a gyakorlati képzés gazdálkodó szervezetnél vagy tanműhelyben történő megvalósulásának különbségeire mutattam rá. Kérdőívek segítségével a legérzékenyebbek, a tanulók és a pedagógusok véleményét kértem ki a gyakorlati képzéssel kapcsolatos tapasztalataikról.

Első hipotézisem az volt, hogy az érettségire épülő szakképzés esetében a külső gyakorlati helyen végzett gyakorlatot, míg a 9-11.(12.) évfolyamon a tanműhelyben végzett gyakorlatot tartják eredményesebbnek (a gyakorlati vizsgára, illetve a munkavállalásra való felkészítésben) a megkérdezettek. A vizsgálat csak részben támasztotta alá a feltételezést. A megkérdezettek nagy részének véleménye szerint a részben vagy egészében külső gyakorlati helyen végzett gyakorlat készít fel jobban az adott szakmára, függetlenül a korosztálytól. A legtöbben azzal az állítással értettek egyet, hogy a külső és belső gyakorlóhelyen párhuzamosan végzett szakmai gyakorlat tölti be legjobban ezt a feladatot. A munkaerő-piaci elhelyezkedés szempontjából egyértelműen a külső gyakorlóhelyen végzett munka esélynövelő hatását emelték ki a megkérdezettek.

Másrészt vizsgáltam, hogy van-e összefüggés a tanuló szakmai elköteleződése, motiváltsága és a külső gyakorlati helyen szerzett tapasztalatok között. Második hipotézisem arra vonatkozott, hogy ha a tanuló a külső gyakorlóhelyen konkrétan szabályozott, tervezett feladatokat kap, azaz úgy érzi, odafigyelnek a szakmai fejlődésére, és a gyakorlat hozzájárul egyéb képességeinek a fejlődéséhez is, akkor motiváltabb lesz az elméleti tárgyak tanulásában is, illetve nagyobb eséllyel helyezkedik el a tanult szakmában.

A tanulói válaszok alátámasztották feltevésemet. A szakmájukban a jövőben elhelyezkedni szándékozók közül azok, akik a gyakorlati helyüket jövőbeli munkahelyként is elfogadnák úgy érzik, hogy odafigyeltek rá a szakmai gyakorlata során. A gyakorlat ideje alatt leginkább a tanulók feladattudatossága és az alkalmazkodó képessége fejlődött, de a szorgalmat és a pontosságot is megjelölte a tanulók többsége. A csapatmunka, a problémamegoldó képesség és a kommunikációs képesség a tanulók 50 százalékánál javult. Legkevésbé a szakmai elméleti tárgyak tanulását segítette a gyakorlati képzés, de a válaszok alátámasztják, hogy a tanulókat motiválja, ha azt tapasztalják, hogy kellő figyelmet kapnak és ezáltal fejlődnek a gyakorlaton.

Harmadik hipotézisemben azt állítottam, hogy a gyakorlóhely kiválasztásánál, illetve a gyakorlati képzés alatti munkavégzés során motiválja a tanulókat a potenciális jövőbeli álláslehetőség. A vizsgálat adatai teljes mértékben alátámasztották ezt.

Végezetül megállapítható, hogy a szakképzés valóban megerősítésre szorul. Mind a szakképzés rendszere, mind a szakképzést övező szemlélet jelentős átalakuláson kell, hogy áteszen ahhoz, hogy a feladatát el tudja látni, rendeltetését be tudja tölteni, azaz a munkaerőpiaci igényekhez rugalmasan tudjon alkalmazkodni. Ennek elengedhetetlen feltétele a szakképzés presztízsének növelése. Véleményem szerint azonban az átalakítási folyamatot körültekintően, a helyi sajátosságokat figyelembe véve, a fokozatosság és a felmenő rendszer elvét szem előtt tartva kell

véghezvinni. A sablonos, egységes átalakítási metódusok az átalakításból származó hasznok mellett sok kárt is okozhatnak helyi szinten, illetve ha nem veszik figyelembe a már a rendszerben lévő tanulók (és szüleik) érdekeit, akkor az a társadalom ellenérzését válthatja ki az átalakítás iránt.

Felhasznált szakirodalom

http://tv2.hu/musoraink/tenyek/165441_tenyek_este_teljes_adas_2014.12.19._pentek.html

Király Andrea: *Duális képzés, tanulószereződés, tanulmányi ösztöndíj,*

<http://www.hbkik.hu/hu/szakkepzes-mesterkepzes/dualis-kepzes-tanuloszerzodes-tanulmanyi-osztondij-10710>. Letöltés ideje: 2014. december 12.

Losonczi Livia: Bővülnek a kamara feladatai, *Üzleti7*, az MKIK gazdasági lapja, Szakképzési különszám, 2010.november, 3. p